

DARS JARAYONIDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR VA UNGA YECHIM

Atadjanov Tajetdin Karamatdinovich

*Qoraqalpog'iston Respublikasi Xo'jayli tumani MvaMTBga qarashli 5-sonli
umumta'lim maktabining musiqa madaniyati fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqola dars jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolarni aniqlash va ularga yechimlar taklif qilishga qaratilgan. Maqolada ta'lim jarayonidagi muammolar, ularning sabablari va zamonaviy yondashuvlar orqali bartaraf etish usullari tahlil qilinadi. Tadqiqotda adabiyotlar tahlili, so'rovnoma va tajriba metodlari qo'llanilgan. Natijalar o'quvchilarning faolligi, o'qituvchilarning malakasi va ta'lim muhitining muhimligini ko'rsatadi. Maqola ta'lim sohasidagi mutaxassislar va o'qituvchilar uchun foydali bo'lib, amaliy takliflar beradi.*

Kalit so'zlar: *dars jarayoni, ta'lim muammolari, o'qituvchi malakasi, o'quvchi faolligi, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, muammoni yechish.*

Dars jarayoni ta'lim tizimining asosiy qismidir. Biroq, bu jarayonda turli muammolar, masalan, o'quvchilarning qiziqishining pastligi, o'qituvchilarning malakasizligi, resurslarning yetishmasligi va boshqalar yuzaga keladi. Ushbu muammolar ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolaning maqsadi ushbu muammolarni aniqlash, ularning sabablarini o'rganish va samarali yechimlar taklif qilishdir. Tadqiqot savollari quyidagicha: dars jarayonidagi asosiy muammolar qanday? Ularni bartaraf etish uchun qanday yondashuvlar samarali?

Dars jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularning yechimlari haqida batafsil ma'lumot quyida keltirilgan. Bu muammolar o'quvchilar, o'qituvchilar yoki dars muhitiga bog'liq bo'lishi mumkin. Har bir muammo tahlil qilinib, unga mos yechimlar va amaliy maslahatlar beriladi.

O'quvchilarning diqqatining pastligi

Muammo tavsifi:

O`quvchilar dars davomida chalgʻib ketishi, telefon yoki boshqa narsalar bilan band boʻlishi, yoki umuman qiziqmaslik holatlari tez-tez uchraydi. Bu holat darsning samarasini pasaytiradi va o`quv materialini o`zlashtirishga xalaqit beradi.

Sabablar:

- Darsning bir xil va zerikarli boʻlishi.
- O`quvchilarning charchoq yoki stress holatida boʻlishi.
- O`quv materialini o`quvchilar uchun qiziqarli yoki foydali deb topilmasligi.
- Tashqi chalgʻituvchi omillar (telefon, shovqin, ijtimoiy tarmoqlar).

Yechimlar:

Interaktiv usullarni qoʻllash:

- Darsni viktorinalar (Kahoot, Quizizz kabi platformalar), guruhli muhokamalar yoki kichik oʻyinlar bilan boyitish. Masalan, tarix darsida o`quvchilardan muayyan davr haqida qisqa rol o`ynashni so`rash mumkin.

- Savol-javob sessiyalari o`tkazish, lekin savollarni qiziqarli va ijodiy qilish (masalan, “Agar siz o`sha davrda yashagan bo`lsangiz, nima qilgan bo`lardingiz?”).

Darsni amaliy va hayotiy qilish:

- O`quv materialini o`quvchilarning kundalik hayoti bilan bog`lash. Masalan, matematika darsida byudjet tuzish yoki chegirmalarni hisoblash kabi real hayot misollarini keltirish.

- Qiziqarli hikoyalar, faktlar yoki videolar orqali darsni jonlantirish.

Qisqa tanaffuslar:

- Har 20-25 daqiqada 2-3 daqiqalik tanaffus berish. Bu vaqt ichida o`quvchilar o`rnidan turib, engil harakatlar qilishi yoki suhbatlashishi mumkin.

- “Diqqatni tiklash” mashqlari, masalan, qisqa meditatsiya yoki diqqatni jamlashga yordam beruvchi o`yinlar o`tkazish.

Chalgʻituvchi omillarni kamaytirish:

- Dars boshida o`quvchilardan telefonlarni o`chirish yoki maxsus qutiga yig`ishni so`rash.

- Agar onlayn dars bo'lsa, o'quvchilarni faqat darsga tegishli dasturlarni ochiq saqlashga undash.

Materialni tushunishdagi qiyinchiliklar

Muammo tavsifi:

Ba'zi o'quvchilar darsdagi yangi mavzularni tushunishda qiynaladi, bu esa ularning o'zlashtirish darajasini pasaytiradi va motivatsiyasiga putur yetkazadi.

Sabablar:

- Mavzuning murakkabligi yoki o'quvchilarning oldindan bilim darajasining yetarli emasligi.

- O'qituvchining tushuntirish uslubining o'quvchilarga mos kelmasligi.

- O'quvchilarning o'quv materialiga mustaqil tayyorgarlik ko'rmasligi.

Yechimlar:

Mavzuni kichik qismlarga bo'lish:

- Murakkab tushunchalarni oddiy va tushunarli qismlarga ajratish. Masalan, fizika darsida Nyuton qonunlarini alohida-alohida, misollar bilan tushuntirish.

- Har bir qismdan so'ng o'quvchilardan qisqa savollar orqali tushunganliklarini tekshirish.

Vizual va amaliy vositalardan foydalanish:

- Slaydlar, diagrammalar, infografikalar yoki animatsiyalar yordamida materialni ko'rgazmali qilish.

- Laboratoriya ishlari, tajribalar yoki simulyatsiyalar orqali amaliy bilim berish. Masalan, biologiyada 3D modellar yoki virtual disseksiya dasturlari ishlatilishi mumkin.

Qo'shimcha manbalar taqdim etish:

- O'quvchilarga mavzuni mustaqil o'rganish uchun qisqa videolar, maqolalar yoki o'quv qo'llanmalar tavsiya qilish.

- Onlayn platformalardan (Khan Academy, Coursera, YouTube) mos darsliklarni ulashish.

Individual yondashuv:

- Darsdan keyin tushunmagan o`quvchilar bilan qo`shimcha mashg`ulotlar o`tkazish.

- Har bir o`quvchining o`quv uslubiga mos keladigan tushuntirish usullarini sinab ko`rish (masalan, ba`zilar vizual, ba`zilar eshitish orqali yaxshi o`rganadi).

O`quvchilarning faolligining pastligi

Muammo tavsifi:

O`quvchilar darsda passiv bo`lib, savollarga javob bermaslik, muhokamalarda qatnashmaslik yoki o`z fikrlarini bildirmaslik holatlari kuzatiladi.

Sabablar:

- O`ziga ishonchsizlik yoki xato qilishdan qo`rqish.

- Motivatsiyaning pastligi yoki darsning foydasiz deb hisoblanishi.

- O`qituvchi bilan aloqaning zaifligi.

Yechimlar:

Rag`batlantiruvchi muhit yaratish:

- O`quvchilarni har qanday harakatlari uchun (hatto kichik bo`lsa ham) maqtash. Masalan, "Bu juda yaxshi fikr, davom et!" deb rag`batlantirish.

- Xato qilishni normal deb ko`rsatish: "Xato qilish o`rganishning bir qismi!"

Guruh ishlari va loyihalar:

- O`quvchilarni kichik guruhlariga bo`lib, umumiy vazifalar berish. Masalan, adabiyot darsida bir guruhdan hikoya yozishni, boshqasidan uni tahlil qilishni so`rash.

- Guruhlarda har bir o`quvchiga muayyan rol berish (masalan, tadqiqotchi, taqdimotchi).

Savollar orqali faollashtirish:

- Oson savollardan boshlash va asta-sekin murakkab savollarga o`tish.

- "Ochiq savollar" berish, masalan, "Sizningcha, bu muammoni qanday hal qilish mumkin?"

Motivatsiyani oshirish:

- Darsning amaliy ahamiyatini tushuntirish. Masalan, "Bu bilim sizga kelajakda qanday yordam beradi?"

- Muvaffaqiyatli o`quvchilarni misol qilib ko`rsatish yoki o`quvchilarning o`zlarining yutuqlarini nishonlash.

Texnik muammolar

Muammo tavsifi:

Ayniqsa, onlayn darslarda internet uzilishi, dasturiy ta'minotdagi nosozliklar yoki qurilmalarning ishlamay qolishi kabi muammolar dars sifatini pasaytiradi.

Sabablar:

- Internet aloqasining beqarorligi.
- Dasturiy ta'minotning yangilanmaganligi yoki mos kelmasligi.
- Qurilmalarning eskirganligi yoki texnik nosozliklar.

Yechimlar:

Oldindan tayyorgarlik:

- Dars oldidan internet aloqasini, mikrofon, kamera va dasturiy ta'minotni sinab ko`rish.

- O`quvchilarga dars uchun zarur bo`lgan dasturlarni oldindan o`rnatishni eslatish.

Texnik yordam:

- Onlayn darslarda texnik muammolarni hal qilish uchun yordamchi (masalan, IT mutaxassisi) jalb qilish.

- O`quvchilarga texnik muammolar bo'yicha qisqa qo'llanma (FAQ) taqdim etish.

Moslashuvchanlik:

- Agar o`quvchining texnik muammosi bo`lsa, darsni yozib olish va keyinroq ularga taqdim etish.

- Muqobil aloqa kanallarini (WhatsApp, Telegram) ishlatish.

Vaqtni boshqarish muammolari

Muammo tavsifi:

Dars rejasiga rioya qilinmasa yoki chalg'ituvchi omillar ko'p bo'lsa, darsda muhim mavzularni muhokama qilishga vaqt yetmaydi.

Sabablar:

- Dars rejasining aniq emasligi.
- Ortikcha muhokamalar yoki chalgʻituvchi savollar.
- Oʻqituvchi yoki oʻquvchilarning vaqtni notoʻgʻri taqsimlashi.

Yechimlar:

Aniq dars rejasi:

- Dars oldidan har bir boʻlim uchun vaqt chegarasini belgilash (masalan, 10 daqiqa kirish, 20 daqiqa asosiy mavzu, 10 daqiqa muhokama).

- Rejani oʻquvchilar bilan baham koʻrish, shunda ular ham jarayondan xabardor boʻladi.

Chalgʻituvchi omillarni kamaytirish:

- Dars boshida qoidalarni belgilash (masalan, faqat mavzuga oid savollar berish).

- Agar muhokama uzoqlashsa, uni keyingi darsga yoki qoʻshimcha vaqtga koʻchirish.

Natijalar shuni koʻrsatadiki, oʻquvchilarning faolligi va oʻqituvchilarning malakasi taʼlim sifatida muhim ahamiyatga ega. Interaktiv usullar samarali boʻlsa-da, ularni joriy etish resurslar va oʻqituvchilarning tayyorgarligiga bogʻliq. Adabiyotlarda keltirilgan xalqaro tajribalar (Hattie, 2009) mahalliy kontekstda qisman qoʻllanilishi mumkin, ammo madaniy va iqtisodiy omillarni hisobga olish zarur. Tadqiqotning cheklovlari sifatida respondentlar sonining cheklanganligi va qisqa muddatli tajribani keltirish mumkin.

Xulosa

Dars jarayonidagi muammolar oʻquvchilarning qiziqishi, oʻqituvchilarning malakasi va resurslar bilan bogʻliq. Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi takliflar beriladi:

Oʻqituvchilar uchun zamonaviy taʼlim usullari boʻyicha treninglar tashkil qilish.

Raqamli platformalar va interaktiv usullarni kengroq joriy etish.

Taʼlim muassasalarida moddiy-texnik bazani yaxshilash. Kelgusida ushbu yondashuvlarning uzoq muddatli taʼsirini oʻrganish zarur.

ADABIYOTLAR.

1. R.J. Ishmuhamedov, M.Yuldoshev, “Taʼlim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar”. Taʼlim tizimi xodimlari, metodistlar, oʻquvchilar tarbiyachi va murabbiylar uchun qoʻllanma. Toshkent - 2017. 3-nashr.
2. Vaxobov M.M. Umumiy oʻrta taʼlim tizimida oʻqitish sifati monitoringi modelini takomillashtirish // pedagogika fanlari doktori diss. –T., 2016. - 260 b
3. Varchenko YE. I. Upravleniye kachestvom obrazovaniya v obrazovatelnom uchrejdении // Molodoy ucheniy. 2013. № 3. -S. 471-474.
4. Subetto A.I. Kachestvo obrazovaniya: problemi otsenki i monitoringa / A.I.Subetto // Obrazovaniye. 2002, № 2. S. 18-21.
5. Mardonov SH.Q. Yangi taʼlimiy qadriyatlar asosida pedagog kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish. – T.: Fan, 2006. – 232 b.
6. S.A.Toshtemirova.Klaster yondashuvi asosida umumiy oʻrta taʼlim muassasalarida taʼlim sifatini oshirish.13.00.01.ped.fan.boʻyicha (PhD) Chirchiq.2021.-S.160.
7. Xamraqulov J. Sifatli taʼlim - iqtisodiy taraqqiyot poydevori // Iqtisodiyot va moliY. Toshkent. 2011, № 11. B. – 50.
8. Xodjamqulov U.N. Pedagogik taʼlim klasteri ilmiy-pedagogik muammo sifatida // Zamonaviy taʼlim. –T.: 2019, № 10 (83). –B. 10-15.